VXORE
DIMISSA PROPTER
fornicationem aliam non
licet Superinducere.

TERTIA THESIS
IOANNIS HOVSONI
Inceptoris in Sacra Theologia, proposita & disputata in
Vesperijs Oxonij.
1602.

May 30. 166
0—0—2
not Adm

OXONIÆ,
Excudebat Iosephus Barnesius
An. Dom. 1602.

Nõ me latet quia infenso et inimico animo scholasticas disputationes hodierno die ingrediuntur Theologi: non sum nescius ipsam aliquãdo pietatis propositionẽ in transgressionis vitiũ verti, (quod *Gregorius* magnus cõquestus est) dum intentionem bonã nequaquam locutio cauta & cogitata subsequitur: video multos sumpsisse quod accusarent, non inveniſſe quod refellerent: conqueror multa gravitèr & seriò exagitata, quæ à nemine posita aut cogitata, ex consequẽtibus emergere volunt: doleo optima à fortibus dici, quæ infirmi idcircò dijudicant quia ignorãt: deploro insitam quorundã à naturâ, aut certè voluntariè assumptã cordis superbiã, quã αὐθαδείαν, & certitudinẽ in doctrinâ vocant, qua plerunq; evenit vt in sententia illa, quã privatim cõceperint, & in scripturas intulerint, pro suo libitu

eigidi atq; immoti consistam: denique nō possum illos non execrari, qui morem illū antiquum referunt Elihu cum Iobo disputantis, qui (vt Gregorio placet) dū cū austeritate studuit increpare quæ dicta sūt, mētiens addit quæ dicta nō sunt.

Mihi quidem in animo non est, (absit enim vt in quo alios dijudicem, meipsum condemnem) in cuiusquam contumeliam rem controuersam, et plenā dissensionis inter doctissimos, minus cādidè tractare et contemplari, aut veritatis inquisitionē, in maledictionis culpam detorquere, aut sumere mihi quem accusem aut refellam; sed positam a patribus doctrinam, ab ecclesia confirmatam, à neotericis non sine probabili fortassis rationum specie reprobatā, dilucidiùs, vnico auxiliari adducto argumēto ex ipsis scripturis explicare.

Quod si παράδοξον, et præter opinionem communem receptum vobis esse videbitur, non eo nomine reijciendum aut aspernandum est, quia non adhibetur ad nouum aliquod dogma impor-

tan-

tandū aut nascētem opinionē cōfirmādam: sed acri potius iudicio perpēdendū est quòd subdifficilem quæstionem, & iam diu inter doctissimos exagitatam, si verum sit, perfoluet; sin minus, partes quas tueor, nec debilitabit nec affliget: suis, et antiquis viribus se sustētabit hæc quæstio, et quæcūq; cōtraria et aduersaria tela facilè repellet, et fugabit.

Quapropter duas priores quæstiones tāquam minus cōtrouersas (sicco, quod aiunt pede) præteribo, et totum id quod conceſſum erit temporis, in vltima discutiendā consumam, præsertim cum ea si probè fuerit cognita et perspecta, magno futura sit et ecclesiæ et reip: emolumento.

Principio, cum deus Adamo, quem solum viuere non oportebat, vxorē fabricaret, quò maiori inter se charitatis et amoris vinculo colligarētur, vxorem nec è nihilo, nec è terrā, nec ex aliquo simplici elemēto, aut alio cōposito corpore formabat, sed eā cōflabat ex Adamo solo, vt sic esset os ex ossibus, et caro ex-

ex carne eius, illiq; tam tenacitèr adhæreret, quam sibi prius illud os inhæserat; præsertim cum is, qui primum ex vno duos compoſuerat, jam rurſus duos in vnum confecerit.

Hoc autem matrimonij vinculum, hæc conſociatio, non Adamum tantum deuinxit, verum ad omnes illius poſteros etiam pertinuit; et in ius naturale ſtatim peruaſit, cum apud ſingulos obtineret, non vt aliquid conſtitutione humanâ impoſitum, ſed vt quiddam naturæ inſtinctu, edoctum: hinc verò eſt quòd in lege Moſaica non neceſſe fuit ſingulare aliquod mandatum præcipi, cum lex et conditio ipſius naturæ hoc vinculum firmum eſſe et inſolubile prius impreſſerat et inculcarat.

Verumenimuerò cum Moſes ab hac communi lege naturæ, propter duritiam cordium, iudęis diſpenſationem indulſerat, vt illis, liceret, (etiam reclamante matrimonij vinculo, ſimpliciter, et intimè in ſua natura inſolubili,)

quo-

quodam in casu vxores dimittere, et alias superinducere, hinc tandem variis concupiscentijs obscurata lege naturæ, suborta est dubitatio, vtrum hoc vinculum esset solubile necne? et vtrum hæc dispensatio esset tantum toleratio quædam Iudæis peculiariter et vnicè concessa, an potius lex naturæ apud omnes insita et innata:

Quam quidem litem componendam scribæ et Pharisæi seruatori nostro proponebant, non tam proficiendi spe, quam ipsum tentandi libidine, qui ipse Matthæi, 19. explicatè definit et determinat diuortium esse dispensationem Iudæis propter eorum infirmitates permissam, cum tamen primitùs sic non esset in lege naturæ, quæ ijsdem terminis et cancellis, quibus ipsa natura, circumscribi debet: hac enim vir adhæreat vxori, et sint duo in carne vnâ, et sint non duo, sed vna caro, et deus cõiunxit, et homo separare non debet: separationem igitur inducere, et ducere aliam, simplicitèr nulla interpositâ cõ-

ditione adulterium nũcupat, legem ipsam naturæ, non expressam satis, sed Judaicis erroribus implicitam & inuolutam apud Marcum & Lucam explicans, *Quicunq; dimiserit vxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam, et si vxor dimiserit virum, & alij nupserit, mœchatur.*

Hanc porrò legem diuinam, ad quam non docti, sed facti & efformati sumus, & quam etiam seruator noster ita demum redintegravit, & corroborauit, Apostolus Paulus eadem prorsus ratione Corinthijs innuit & inſungit sub nomine & forma legis, quam quidem legem, naturalem & nobis medullitus insculptam necesse est vt iudicemus: *Mulier alligata est legi quanto tempore vir eius vivit, quod si dormierit vir eius, liberata est a lege, cui autem vult nubat in domino.* Proinde hanc legem idem Apostolus, ad Romanos 7. legem viri nominat, quæ mulierem astringit & obligat non solum quamdiu vna cum viro volun-

tate

tate & animo conspirat, verum etiam quamdiu spiritum ipsum & vitam ducit. *Quæ sub viro est mulier, vivente viro alligata est lege; si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri:* quæ verba Apostoli toties repetita, toties inculcata, vera sunt, viva sunt, sana sunt, plana sunt, vt inquit Augustinus.

Verumtamen lis quædam & disceptatio pendet adhuc inter recentiores Theologos, vtrum hæc dispensatio Judæis concessa, obtineret in omnibus omninò causis, an in adulterio tantùm.

Sunt qui existimant adulterium in natura sua sic quasi ex diametro opponi bono matrimonij, vt ex eo, iure naturæ, substantia matrimonij & vinculum foret actu solutum, & non tantum solubile ex pœnâ mortis: & sic vo-
unt cùm ante legem Mosis lege natu-
æ, tum in lege Mosis lege scriptâ, tum
ost illam abrogatam lege gratiæ
Evangelij, potuisse & posse homi-

nem

nem propter adulterium vxorem dimittere, & aliam ducere: & arbitrantur prætereà, per indulgentiam Moſis, Judæis licuiſſe illud idem præſtare, ſed ad-ms αἰτίας id eſt quacunq; de cauſa.

Quod ſanè eorum fundamentum, ex communi quodam errore conflatum, cũ & multis impoſuerit, & pro veritate diutiùs invaluerit, quid mirum ſi multi docti & illuſtres viri, ad ſtipitem hunc offenderint, iudicantes vinculũ hoc per adulterium diſſolui poſſe, & proinde iuſtum & ęquũ eſſe aliam ſuperinducere, cum priores nuptiæ diſrumpantur, & excindantur.

Alij autem ſunt, qui opinantur adulterium, actum quidẽ & vſum matrimonij impedire, & corrumpere, nexũ verò matrimonij fuiſſe, & eſſe inſolubilẽ, tũ in lege naturæ, tum etiam in lege Moſaicâ, tũ in lege Evangelicâ, niſi in morte coniugis, aut communi per legẽ naturæ, aut violentâ per legem adulterij vbi illa lex obtineret: & arbitrantur diſpenſationem illam conceſſam Judæis

prop-

propter cordium duritiã, qua liceret ijs vxores dimittere, & alias superinducere, in causa adulterij tantũ fuisse, quę etiam dispensatio per aduentum Christi sublata foret, & antiquata; & idcircò iam nullo modo licere vxorem dimittere, & ea vivente aliam ducere.

Huiusmodi autem argumento nitũtur; Divortium quod concedebatur Iudæis propter duritiam cordium, (vt videlicet vxores dimitterent & alias ducerent) sublatum est per aduentũ Christi; sed illud divortium fuit solùm propter adulterium; ergo divortiũ propter adulterium sublatum est per aduentum Christi, & proinde jã nõ licet, ne propter adulterium quidẽ, vxores dimittere & alias ducere.

Maior nostra propositio vel luce meridianâ clarior existit, nempe dispensationẽ hanc Judæis solùm fuisse propriã & germanã, & eam porrò, vnà cum reliquis Mosaicis dispensationibus aduẽtu Christi labefactatam & fractam funditus concidisse.

Verùm

Verùm in minore aliqua difficultas subesse iudicetur, cũ ea quã plurimis forsan paradoxon, & præter opinionẽ omnium inducta videatur; Quòd scilicet *divortium* Judæis tantùm permissum fuerit, & id in adulterio solo: Quam quidem propositionem dũ ex sacris literis cõfirmavero, vos oro & obtestor, vt mihi oram soluenti benè ominari velitis, & solitam vestram benevolentiã & attentionem concedere, sublato omni opinionis prius susceptæ, & à quibusdam non sine aliqua veritatis specie & similitudine, defensitatæ, præiudicio.

Vis enim & veritas huius doctrinæ, nec ex authoritate humanâ exprimitur, nec è patribus ecclesiæ primitivæ, nec ex aliquo subnovitio scriptore ducitur, sed ex ipsissima litera legis, Deuteronomij, 24. decerpitur, vbi dispensatio ista Judæis indulta est: illic enim sic scriptum reperiemus: *si acceperit homo vxorem, & habuerit eam, & non invenerit gratiam ante oculos eius propter aliquam fœditatem, scribet libellum repudij,*

dij, & quæ sequuntur.

Vbi ex litera legis, necesse est vt intelligatur vel adulterium, vel immũditia aliqua carnalis, esse causa diuortij: dubitari enim nõ potest, quin Deus euidẽtẽ aliquã causam istius dispensationis proponeret, & illam nec vt indiuiduũ vagũ, vel aliquid indeterminatum relinqueret, ne populus ex imperfectione legis, in aliquos errores & adulteria incideret, & culpam in legem & legislatorem conijceret: adulterium autem esse manifestam illam & vnicam causam expressam in verbo legis, ex legis litera luculenter constat; neq; verò expectandum est, vt ipsum verbum *fornicationis*, quo vtitur seruator noster in Euãgelio, reperiatur in litera legis Mosaicę, cũ in Mose vix & ne vix quidem vsurpetur ad corporalem aliquam labem & immunditiam denotandam, sed tantum ad spiritualem, id est, idololatriam, vel falsam doctrinam significandam. Hoc autem peccatum ἀσχημοσύνης explicat Moses per verba, *nuditatis fœditatis*

ditatis, turpitudinis, pollutionis, prauitatis, stultitiæ, præuaricationis, & similia.

Vtitur vero in hac lege verbo Heruat, quod nuditatem Hebræi vocant, ab Harah, quod significat nudare & discooperire, quę Hebraica locutio aut adulterium aut carnalē impuritatē denotat, vt videre licet passim in scripturis, & in obseruationibus omnium interpretum.

Proindè septuaginta legunt ὅτι ἔυρεν ἐν αὐτῇ ἄσχημον πρᾶγμα, opus fædum, quo verbo Apostolus Paulus vtitur 1. ad Romanos 1. vers. 27. ad spurcitiem et impuritatem exprimēdam, ἄρσενες ἐν ἄρσεσι τὴν ἀσχημοσύνην κατεργαζόμενοι: similiter etiam 1 ad Corinthios ca. 12. ver. 23. *Inhonesta nostra honestatem abundātiorem habent.* τὰ ἀσχήμονα ἡμῶν εὐσχημοσύνην περισσοτέραν ἔχει: eadem insuper phrasis eodem planè sensu vsurpatur 1. ad Corinthios 7. Apocalypseos 16. vers. 15.

Castalion legit, cum aliquid in ea offēderit inhonestum: Interpretes ex septuagintâ, Quoniam inuenit in eâ rem fædam:

fædam: Vetus interpres, si non invenerit gratiam propter aliquam fœditatem, id est secundum glossam interlinearem propter peccatum quod cognoscit in ea: hoc autem vocabulo fœditatis vetus interpres frequentius vtitur ad carnalem impuritatem denotandam, vt Geneseos 34. vers. 7. dicitur, *Quòd Sichem vi Dinam opprimendo fœdam rem operatus esset in Israel*; eadem etiam locutio vsurpatur 2. Samuelis 16. 21. et Leuitici 15. 3. 18. vers. 19. Gen. 2. Sa 21. Leu. 18. ve

Tremelius vero et Iunius sic habent, si deprehenderit in ea turpem rem aliquam, & ad marginem apponũt, nuditatẽ rei, pro Hebraismo: vbi subindicãt, quod hæc vocabula *turpitudinis* & *nuditatis* inter se sensu cõveniunt, cũ idem verbum, quod hic rem turpem nuncupant, ijdem ipsi multotiès nuditatẽ reddunt, *Lev.* 18. vt, *nuditatem nurus tuæ ne retegito, nuditatem fratriæ tuæ ne retegito*, quibus in locis per nuditatẽ, carnalem immunditiam intelligunt, vt cõstantiens est omnium opinio.

Cum

Cum igitur in originali textu, Deuteronomij 24. & 2. dispensatio dimittendi vxorem & aliam ducendi sit ob hanc solùm causã, *si invenerit in eâ nuditatem rei*; (quod verbum significat eiusmodi immunditiem, quæ sit adulterium aut incestus) cum ἀσχημοσύνη, qua voce vtũtur septuaginta, apud Paulum idem peccatum denotet: deniq; cum *fœditas*, *turpitudo*, *inhonestas* (quæ vocabula alij interpretes vsurpant) eandẽ planè immunditiem nobis præ oculis ponant, hinc tãdem colligimus literam Mosaicam, diuortium et secundas nuptias propter adulterium solum apud Iudæos instituisse.

Veruntamen huic literæ textus tam dilucidæ, tam nativę, vt qui ad eam impingit ad solem ipsum caligare & cæcutire videatur, addo vlterius interpretationem Pauli Episcopi Burgensis, natu quidẽ et institutione Iudæi, et in omni doctrinâ Rabbinorum exculti ssimi, fide tamen & conversione christiani Episcopi. Idẽ hic in suis additionibus su-

per

per Lyrã Deuteronomij. 24. cõcludit quòd *nullo modo licebat Iudæo secundum hanc legẽ repudiare vxorem, nisi propter eius modi turpitudinem quæ fornicationẽ includit*: hãc quoq; esse opinionem Hebræorũ omnium, Abulensis fatetur.

Quemadmodum igitur Origenes Adimantius ætatis suæ doctorum omnium primus & facilè princeps, cum Esaiam Prophetam interpretaretur, minimè dedecori sibi esse duxit ad Hebræum quendam Rabbinum confugere, vt ab eo disceret, vbi olim vrbs Ariel fuisset, illiusq; iudicium sequutus ea reuocaret quæ antea scripserat; sic etiam pari ratione nobis nec indignum nec indecorum videatur in sententiam huius conuersi Iudæi, tanquam pedarij senatores, ire, et illius iudicio potius adhærescere, quam aliorum opiniones mordicus tueri, qui alijs fortasse scientijs maximè et floruerint, et floruerunt: Præsertim cum vis et natura Hebrææ vocis sit diiudicanda, et dignoscenda ex, illi genti tantum accommodata:

quamvis enim Sanctus Origenes, inter christianos peritissimus esset, et omni doctrinarum genere florentissimus, in Iudaica tamen historiâ, Hebræo in re sua versatissimo, et maximè exercitato cedere voluit, quem omnibus alijs in disciplinis, multis (quod aiunt) Parasangis longè anteibat.

Verùm missam facio horum autoritatem, quamvis magni apud me ponderis et momenti, et nihil hinc accipiam, nihil sumam ad meas partes corroborandas, si robur et firmitatem sententiæ meæ, seruatoris nostri testimonio planius et apertius non confirmauero. Cum enim, Matthæi. 5. contenderet seruator noster populo Iudaico persuadere, vt mandatis legis Mosaicæ, debitâ obseruantiâ, iustoq; obsequio obediret et obtemperaret, verum intellectum ipsorum declarando, et errores Iudæorum circa legem ortos excludendo interpretabatur sex leges, tres negatiuas, legē nimirum homicidij, adulterij, iurisiurandi et periurij: et tres affirmativas,

mativas, legem scilicet repudij, talionis vel vindictę, et charitatis: in quibus omnibus nō agebat legislatorē, sed legis interpretē, et instauratorē, vt de eo idem sentiūt ad vnum omnes ferè & veteres & novi interpretes. Nam etsi videatur aliquid addere, tamen non sunt verè addita, cum in ipso mādato vt implicita & consequentia contineantur, sed ponuntur potius per viam declarationis propter imperitos, à Scribis & Phariseis non fideliter instructos.

Proinde jam in tribus negatiuis legibus, videlicet *Non occides*, *Nō cōmittes*, *Non peierabis*, habebant Iudæi veram literam ipsius legis, verumq; sensum, sed non plenum; & id quod iustum & æquum fuit sentiebāt, verum aliquid tamen amplius, quam ipsi cogitabant aut suspicabantur, ab ipsis desiderabatur: existimabant enim adulterium, esse prohibitum, & in hoc rectè censebant, at verò ineffrænatam & luxuriātem cōcupiscentiam esse comprimēdam & coercendam non intelligebant;

in eo miserè deviabant: noverũt quidem, sibi homicidio fuisse interdictũ & in hoc rem (quod aiunt) acu rangebant: percussionem tamen, vulnerationem, iracundiam, & violentum mentis impetum æque esse prohibitum non agnoscebant, & in eo, toto (quod dicitur) cælo aberrabãt. At vero in affirmatiuis mandatis & à literâ, & proinde à sensu ipsius legis penitus erant aversi & alieni, eò quòd opinabantur legẽ Mosaicã omni in causa divortiũ & secũdas nuptias admittere, quod ipsum in adulterio tãtùm factitabat: & similiter in reliquis.

Hos igitur errores, vel potius traditiones Pharisaicas, seruator noster in melius format & effingit, & quamvis apud populum Iudaicum altissimis erant defixi radicibus, eos tamen funditùs euellit, & extirpat, cum sic sensum & mentẽ Mosaicæ legis eruit & explicat; vbi dictum erat antiquis *Non occides*, vt vim pondus, ac mensuram istius legis populo ante oculos proponeret, inquit, *ego dico vobis* quod dictum est etiam antiquis,

quis, & lege Mosis sancitum & confirmatum, *Quòd omnis qui irascitur fratri suo reus erit iudicij*, & quæ sequuntur: & vbi dictum erat antiquis *Non mœchaberis*, vt abditum & latentem sensum istius legis euolueret, & enodaret, inquit, *ego autem dico vobis, quod* dictum est etiam antiquis, & lege Mosis pariter ratum & stabilitum, *Quòd omnis qui viderit mulierem ad concupiscendam eam*, is *mœchatus est eam in corde suo*: deniq; vbi dictum erat, *quicunq; dimiserit vxorem suam det ei libellum repudij*, vt vim & energiam istius pariter legis explicaret, inquit, ego dico vobis quod dictum est etiam antiquis, & lege Mosis præscriptum & impositum, *quod omnis qui dimiserit vxorem suam excepta causa fornicationis, facit eam mœchari, et qui dimissam duxerit, adulterat.*

Hinc autem singulare quiddam, & id quod obseruatu dignissimum est percipere possumus: cum enim seruator noster exhibet populo & proponit legem,

in qua non iuxta literam, sed iuxta so-
ummodò sensum errabant Judæi &
deviabant, vtitur hac phrasi, quasi pro-
emij in loco, *Dictum est antiquis*, id est
dictum est parentibus vestris antiqui-
tùs, in primâ nempe creatione & insti-
tutione legis, *Non occides, Non con-
cupisces, non peierabis*, & ita reverâ
eorum maioribus antiquitùs in prima
promulgatione legis dictum fuit: cum
verò exterminat quasi, & exturbat
phantasmata quædam aut traditiones
Pharisaicas, quas Scribæ & Pharisæi,
instar sancitæ legis avidius amplexa-
bantur, cum in legis ipsa litera & na-
turâ nihil esset minùs, in illis locis non
dicit, *dictum est antiquis* (tanquam il-
lud esset aliquid prolatum à Mose pa-
rentibus ipsorum) sed tantum inquit,
Dictum est, nempe per Scribas &
Pharisæos, vt videre est in tribus affir-
mativis legibus; nam putabant Iudæi
legem illam Deutet. 19. *oculum pro o-
culo, dentem pro dente*, ad populum &
privatum quemq; pertinere, quæ solum

ad

ad magistratum spectabat: putabant etiam legem illam Leu. 19. *Diliges proximum tuum*, insinuare, & odio habebis inimicum: cū lex nihil huiusmodi præcipiebat; deniq; putabant legem illam repudij, Deu. 24. huiusmodi esse vt quicunq; vellet, dimitteret vxorem, modo daret illi libellū repudij, cū lex illa repudium ad fornicationē solā restringebat: vnde seruator noster explicans legē, ait, *ego dico vobis*, quòd per legē Mosis (non est. n. ille legislator sed interpres.) *Quicunq; dimiserit vxorē suam, excepta causa fornicationis, facit eā mœchari, et qui dimissā duxerit, adulterat*: et ideirco in prœmio ad has tres leges non ait *dictū est antiquis*, id est parentibus vestris per Mosen, *oculum pro oculo, dentem pro dente, diliges proximum & odio habebis inimicum, & quicūq; velit dimittere vxorē det ei libellum repudij*, et satis erit: sed ait solummodò *dictum est*, non antiquis per Mosen, sed vobis per Scribas & phariseos, vt intelligamus hęc esse potius inuēta & traditiones Phariseorū et Scribarū

quàm leges aliquas per Mosen antiquitus stabilitas.

Quapropter nisi seruator noster interpretatus fuerit quinq; leges, et sextam de noua præscripserit, id quod vix verisimile est: et nisi primæ & postremæ leges fuerint Mosis explicationes, et in medio fuerit noua quædam lex eo temporis puncto sancita, id quod mihi incredibile videtur: postremo nisi hoc ipsum (*ego dico vobis*) in quinq; legibus referatur ad Mosen, et in sexta lege recidat in Christum, id quod (vt mea fert opinio) ab omni prorsus ratione abhorret, certum profecto & definitum est, iudice & interprete Christo, dispensationem illam diuortij, lege Mosaica in adulterio tantùm præualuisse.

Hic autem est (auditores) quod vos etiam atq; etiam obtester, vt de hac scriptura sæpè & multùm cogitetis, & eam diligenti, quod aiunt, trutinâ ponderetis: estote quæso iusti & æqui rerum verborumq; æstimatores,

et

et ne sinite vosmetipsos in re tam gravi et tam perspicua diutius labi, errare, decipi: vobis indignum iudicatote aliorum sententia quasi torrente rapi, & opinionis alienæ quasi vento circumferri.

Præterea possum hic testimonio seruatoris nostri, Matthæi, 19. confirmare diuortium à Mose esse institutum adulterij tantum in causa: quod dum fecero, peto à vobis, vt attenti & benevoli, sicut estis, esse velitis: cupio enim ad hunc locum tanquam ad Lydium lapidem examinari, qui fortasse vobis videatur meam sententiam vel maxime impugnare. Certè quidem liberè agnosco et confiteor, hunc locum, ex omnibus scripturæ locis esse maximè propriùm & accommodatum ad hanc quæstionem definiendam, quippe quòd in eo hæc ipsa quæstio planiùs proponitur, *Si liceat Iudæis vxores dimittere quamuis de causa.* Quo in loco obseruetis velim, primum quæstionem ipsam

sam, deinde seruatoris nostri responsum.

Quod ad primum spectat, dicitur, *accesserunt ad eum Pharisæi tentantes illum*, vbi autem istiusmodi phrasis vsurpatur, eum cum dilemmate quodam & crocodilino argumento adoriuntur, sibijpsis planè persuadentes, quicquid is responderit, se tamen nactos esse quod calumnienter. Illi igitur cornutam hanc & implicatam mouent quæstionem, nimirum, si liceat vxorem dimittere quacunq; de causa: si autem dixisset negatiuè, non licere, accusassent eum tanquam Mosi contrarium & repugnantem: si vero respondisset affirmatiuè licere, tum sanè insimulassent eum quasi violatorem legis naturæ, & expugnatorem institutionis matrimonij, eiusq; doctrinam arguissent vt imperfectam, & ad omnes nefarias libidines viam egregiè præmunientem.

Quò igitur seruator noster, in hoc quasi Isthmo constitutus, vtrumq; cornu

ut tortuosæ & spinosæ huius argumentationis effugeret, respondet quidē, verùm nec negando legem Dei & naturæ in prima institutione, nec legem Mosis violando, in dispensatione Iudæis prius exhibita, sed potius asserendo non omnino licere quoad primā institutionem; quippe quòd, *Non legistis, inquit, quia qui creavit hominem ab initio masculum & faeminam creavit eos, & dixit, propter hoc dimittet homo patrē & matrem & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vnâ, itaq; iam non sunt duo sed vna caro, quod ergo Deus coniunxit homo non separet.*

Deinde cum illum altero cornu premere conarentur, et contētiùs elaborarent, legemq; Mosaicam prædicarent, dicentes *cur ergo Moses præcepit dare libellum repudij, & dimittere*, videlicet, quacunq; de causa, (in eo enim totius quæstionis quasi cardo versabatur:) si hic respondisset minuendo authoritatem Mosis, & illius legem peniùs abrogando, captus fuisset illico,

&

& eorum laqueis irretitus, ſicq; eum vel magiſtratui tradidiſſent, vel ipſi eum lapidibus oppreſſiſſent: proindè ille legē Moſaicam vel maximè approbat, & diſpenſationē illām liberrimè agnoſcit, eò quòd dicit, *propter duritiem cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras, quod tamen non fuit ſic ab initio:* nec in lege naturæ, nec in inſtitutione matrimonij; vos tamen legē illam male & perperā intelligitis, dum ſic eſtis animati, quaſi permiſerat ille dimittere vxores veſtras quacunq; de cauſa: permiſit quidē dimittere vxores, ſed non quacunq; de cauſa, *dico enim vobis, quia quicūq; dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit mœchatur*, & *qui dimiſſam duxerit mœchatur: ego dico vobis*, non id, quod ipſe iā primū conſtitui, ſed id, quod Moſes multis abhinc ſæculis parentibus veſtris promulgavit; tota enim quæſtio in mēte ac ſententia Moſis indaganda & explorandā verſabatur.

Quinimò cōmittitur hic fallacia ſecun-

cundū plures interrogationes, primò enim interrogant Christū *an liceat vxorem dimittere quacunq; de causa*, deinde, *an non mandavit Moses dare libellū repudij?* quasi inde sequeretur, si Moses mandavit dare libellū repudij & dimittere, ergo licet dimittere quacunq; de causa: fieri autē nec commodè, nec omnino potest, vt duæ istæ quæstiones vna simplici vel negatione vel affirmatione determinentur, idcirco vt fallaciā hanc evitaret & excuteret, aliā viā ingreditur, & duplicē instituit responsionē, vnā quidē affirmativā, *Moses permisit dare libellū repudij*, alterā verò negativam, Moses nō permisit dare libellū repudij & vxores dimittere quacunq; de causa: nā ego dico vobis, quòd lege Mosis hoc statutum est & definitum, *Quicunq; dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem, & aliā duxerit mœchatur, & qui dimissam duxerit, mœchatur.*

Quamvis autē hęc interpretatio illis fortasse nova & inusitata videatur, qui in hac quæstione multū & diu desudarunt,

runt, mihi tamen planè persuadeo, quod & illi ijdem confitebuntur, cum cognoverint & perspexerint omnes quæ occurrunt circumstantias, hanc interpretationem Scripturæ illi maximè convenire: præsertim si penitius exploraverint quantas perturbationes, & quam frequentes tragœdias, cum apud veteres tum nouos scriptores, hic locus vel malè, vel non omnino intellectus excitauerit, tam in ijs qui post divortium nuptias introduxerunt, quam in ijs qui secundis nuptijs vel pugnacissimè restiterunt.

Simplex verò & aperta huius interpretationis veritas hinc vel maximè elucet, quòd & ij qui nobis alium sensum obtrudunt, & existimant seruatorem nostrum legem Evãgelicam instituere, & dispensationẽ Mosaicam prorsus improbare, coguntur, & impelluntur illius sensum huc & illuc diuersimode torquere & flectere, & ad varias nescio quas mutationes confugere: dum alii hunc locum mutilant & luxant, alii ad

addunt aut detrahunt: alij elutius quam par est excolūt, vt eum misere terendo aliquid novi exprimāt: omnes id obnixe contendunt vt vnicè statuant, quod ad ipsorū palatum maximè sapit: in quo nudam hāc & dilucidam interpretationem eludunt, & perspicuitate huius loci inconsultius abuuntur: ex hac porro multiplici & infinita opinionū varietate, intelligere possumus eos extra chorum, quòd aiunt, saltasse, in hoc loco enodando & enucleando, & in errores incidisse, & coniecturā aberrasse, cum veritas sit vnicā, simplex, & expedita, error autem multiplex, & varijs involutris quasi velis obductus.

Caietanus enim & deinde Beza, licet in quæstione hac diuersum sentiant, in hoc tamen cōveniunt, quod vltimę partī huius sententiæ adijciunt, *Nisi causa fornicationis. Ego dico vobis quicunq; dimiserit vxorem suā nisi causa fornicationis, & aliam duxerit machatur, & qui dimissam duxerit,* (nisi ob causam fornicationis,) *machatur.* Caiet. Beza.

Lyra-

Lyranus arbitratur literam huius loci deficere, & interponendum ac inferendum putat verbum, peccat. *Quicunq; dimiserit vxorem suam nisi ob fornicationem* peccat, & legem matrimonij violat & infringit.

Quidam alij suspicatur illa verba, *Nisi causa fornicationis*, in textum irrepsisse, et in quibusdã exẽplaribus nõ inveniri.

Durandus, 4. dist. 35. quæst. 2. affirmat christum loqui *præsupposita lege veteri quæ iubebat adulteros occidi; & hac lege servata licebat in causa fornicationis vxorem dimittere & aliam ducere*, nimirum, quia propter adulteræ supplicium extremũ dirimebatur vinculũ cõiugij: nõ animadvertit ille, quod potuit multis modis impediri & procrastinari mors adulteræ, vel quia fugeret in aliam regionẽ, vel quia non posset duobus testibus probari & propalari adulteriũ, etiam viro cognitũ esset & exploratum: deinde interficere vxorem non [illegible] eam dimittere, nec recte possit dici alia duci priore dimissa, cum prior non viuit, sed

vitam

vitam cum morte commutavit.

Asserit Tertullianus, libro 4. in Marcionē, Christū *conditionaliter hic instituisse divortij prohibitionem, si ideò quis dimittet uxorem vt aliam ducat.*

Bellarminus multa phantasmata, & insomnia nescio quæ excogitat, quorū ne vestigia quidē in textu expressa vel adumbrata reperiantur; & quamvis ipse sentit, quā sint ea ad suas partes corroborandas perexigua et planè nulla munimenta, tamen ne obmutescere videatur, speciem aliquā probabilitatis excogitat, quâ scilicet persuadeat, verba illa *Nisi ob causā fornicationis* non reddūdare, sinō licet dimittere ob fornicationē & aliam ducere: Fingit enim Pharisæos veniisse eo animo & consilio quo christū tentarent, & in sermonibus irretirent, quia jā auderant eū in monte quædam disseruisse contra libellū repudij, à Mose in lege concessū, quod figmentū est & vanitas, nullis fulta adminiculis, nullis nixa vel saltē vmbris rationū: & cū videret christus audirores minus dociles,

vel ineptos potius ad tanta misteria per cipienda, respondet ad interrogata præcisè, verùm an liceat dimittere fornicariã quoad vinculũ, & aliã ducere, hoc apertè dicere noluit, quia id altius erat quam ab ijs concipi aut cogitari posset: quã tamen opinionẽ ipse volens nolens refellit, asserẽs ex ijs quæ dominus dixerat de prima origine instituti matrimonij facile hoc etiã intelligi posse; querit igitur latebras & diverticula. ...antas tamen in angustias coarctatur, vt nullo fuco, nullo artificio suã occulat in hac interpretatione jejunitatem.

Alij, qui nolunt aliquã particulam huius sententię obliterari aut expungi, ne sic tota esset mãca & mutilata, affirmãt hoc ipsũ, *Nisi causa fornicationis* quod habetur apud Matthæum, debere addi 10. Marci, & 16. Lucæ, *omnis qui dimittit vxorẽ suã & aliã duxerit mœchatur, et qui dimissã à viro duxit mœchatur* alitèr enim illi Evãgeliſtæ inter sese pugnarent: ista enim contradicentia sunt, omnis qui dimiserit mœchatur, id quod affir-

affirmat Marcus: & nō omnis qui dimiserit mœchatur, id quod ex sententia Matthei colligitur, nā qui dimiserit causa fornicationis nō mœchatur: verū si in sensu nostro accipiantur (nempè quòd in Matthæo sit expressa lex vel dispēsatio Mosaica, in Marco verò et Lucâ lex divina prima in institutione) tum optimè possent sine aliqua additione aut contradictione, reconciliari.

Præterea sententia illa Marci, 10, vera est in sua ipsius natura, et non mutatur verba aut interpretationē ex Matthæo, quāvis enim Evāgelistæ omittūt interdū aliquid aut addunt, quod alij Evāgelistę nō omiserunt, aut non addiderunt, nunquā tamē ità omittūt, vt exinde sententia reddatur falsa, si alios Evāgelistas non consulamus: si ergo hęc verba, *nisi causa fornicationis* addēda sint necessario ad alios Evāgelistas; certè Marcus & Lucas quàm plurimos in errores varios deduxissent, quibus sua ipsorū Evāgelia tradidissent, nisi eos ad alia Evangelia tanquam ad commentarios remisissent.

Certe quidē quando Marcus Romæ scripsit Evangeliū ex prædicatione Petri acceptū, non remisit Romanos ad Evangeliū Matthęi tanquā ad cōmentarium, imò si tum Romæ Matthæi Evangeliū in manibus fideliū fuisset, credibile est Marcū scripturū non fuisse: Nō enim scripsit Marcus vt Matthęo aliquid adderet, quod postea fecit Joannes, sed tātum vt haberent Romani id scriptum memoriæ gratia, quod solâ voce Petrus Apostolus illis tradiderat: hāc enim causam referunt Irenæus lib. 3. cap. 1. Eusebius lib. 2. historię ecclesiasticæ, ca. 15. & Hieronymus in libro de viris illustribus: Idem dicendū etiā de Luca, qui Evāgeliū scripsit ijs gētibus, quibus prædicauerat Paulus, & ad quas nondū peruenerāt Matthæi vel Marci volumina: oportet igitur vera esse absolutè quæ Marcus & Lucas dicunt, neq; à verbis Matthæi depēdere, nisi velimus deceptos fuisse eos qui sine Matthęo Marcum & Lucam legebant.

Ad hęc, sanctus Augustinus opinatur hanc

hanc particulã *Niſi*, ſumi *negatiuè* non *exceptiuè*, & vult eã non excluſiuã aliquam exceptionẽ ſignificare, ſed potius intentionẽ, & magis, quod aiunt, & minus includere, ita vt hic ſit ſenſus iſtius exceptionis *Niſi cauſa fornicationis*, vt illi magis peccent qui ſine cauſa fornicationis divortium contrahunt, eos tamen vt adulterij reos arguit, qui propter cauſam fornicationis vxorem demittunt & aliam ducunt.

Ianſenius vult illam exceptionem, *Niſi ob fornicationem*, non referẽdã eſſe ad totã orationem, ſed tantum ad partẽ precedentem, vt non ſignificetur licere ob fornicationẽ aliã ducere, ſed licere tãtũ ob fornicationẽ vxorẽ dimittere, ita vt hic ſit ſenſus: Quicunq; dimiſerit vxorem ſuam, quod non licet niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur.

Iam verò qui cõtrarias has & repugnãtes inter ſe opiniones animo percurret, facilè perſpiciet quantos in labyrinthos illi inciderunt, qui volunt hanc eſſe novã Chriſti legẽ, et non veterem Moſis

dispensationem: nam cum natiuus & germanus huius loci sensus sit quasi regia quædam via, cui insistere sine casu aliquo aut prolapsione possent, ab eo longè lateq; exorbitare, et ad diuerticula quædam & Mæandros diuagari, est in certissimum periculum imminentis erroris aut hæreseos incurrere.

Etenim vt Augustinus perhibet, dum Socrates ipse omnia mouet, asserit, destruit quoniam non euidenter quod quærebat apparuit, eius discipuli, quod cuiq; placuit arrepserunt, ac inde scripserunt, et vbicunq; visum est ibi finem boni posuerunt: simili planè ratione dum vnus aliquis in primitiua ecclesia (patrum quisquis fuit illi priorum) male intelligit hanc phrasin, *ego dico vobis*, esse potius correctionem quandam & emendationem legis Mosaicæ, quàm asseverationem aliquam aut explicationem illius, tota demùm series subsequentium scriptorum, cum diligentius animaduerterant hunc textum communi huic receptæ veritati ad-

aduersari (nimirum quod vinculum matrimonij esset omnino et id diuinitùs insolubile) contentiosissimè dimicarunt inter se, alij in sinistram nimis hunc locum flectentes, alij autem nimis in dextram intendentes: et alios etiam in varias opiniones distrahentes; rucre enim ipsi non possunt, nisi et alij etiam eodē labefactati casu simul concidant: vnde fit, vt illi, inconsultò a veritate longiùs abhorentes, quam plurimos itidem alios in multa absurda secū diduxerint, vt videre licet in ijs, qui eorū opinionibus se cōfidētiùs vouerūt & consecrarunt.

Qui enim hāc scripturā quoad literā legūt, et inde correctionē Mosaicæ dispensationis, et nouā Euangelicā legem expiscantur, in hoc tandem absurdum dilabuntur, vt quamvis vinculum sit solutum, & ambo liberi & immunes evadant, pars tamen nocens nullatenùs aliam superducere primittatur.

Qui vero hāc quasi Scyllā previdētes, vltimæ clausulæ addūt, *Nisi propter fornicationem*, in aliam paritèr Charibdin

incidunt et impingunt; dū enim vtriq; nuptias concedunt & largiuntur, constituūt meliori in statu & conditione dimissam ob fornicationem, quæ suum ad libitum et arbitrium denuò nubat, quā eam quæ præter suam culpam demittitur, cum illi hac lege nuptiæ secundæ interdicantur.

Alij suspicantes idipsum, *ego dico vobis*, matthęi, 5. (quod proculdubiò cum hoc consentit) esse additionem servatoris nostri ad legem, & non explicationē legis; aut existimant cum Waldēsibus, & Pelagianis, Non omnino licere iurare, quia dictum est per novam legem, ego dico vobis non iurare omnino; aut cum Anabaptistis non licere christiano homini secularem gerere magistratum, eò quod dictum est, *ego autem dico vobis non resistere malo*: aut deniq; cum Pollentio illud verbo Dei licere, quod tacitis eorum iudicijs, reipub: optimè constitutæ vel maximè repugnat, hoc autem est, post divortium propter adulterium, ad secundas nuptias se recipere

Verum vt multa alia absurda quæ ex hac interpretatione vberrimè scaturiunt, sicco, (quod aiunt,) pede præteream, quantum ego assequor, vel manifestissimè apparebit, hanc phrasim *ego dico vobis*, non evincere hanc esse novam legem Evangelicam, & per consequens antiquationem legis Mosaicę quoad divortium, cũ servator noster dum inter vivos ageret, veterem legem Mosis nec plenè nec partim sustulerit.

Certo certius est scribas & Pharisæos duplicitèr mandata dei violasse: primo observãtiam & obsequium suarum traditionum magis exactè & rigidè à suis exigendo, quam scripta in lege dei mandata: secũdò ipsa dei mandata, per suas novas traditiones, quasiq; expositiones perversas corrumpendo & adulterando: vt apparet in mandato de honorandis parentibus, de homicidio, de adulterio, de charitate, de vindicta, de odio, & de diuortijs: primo igitur sublatæ sunt per Christum, quantum potuit disputando & docendo efficere,

tra-

traditiones illæ ſeniorum: Non enim ad ædificationem, ſed ad onus inutile ſpectabant: vnde illas, aniles fabulas Paulus vocat, 1. ad Timotheum. 1. vt docet Auguſtinus contra aduerſarium legis & prophetarum, libro 2. capite 1. pullulabant autem & oriebantur hæ traditiones à recentibus ſcribis & Doctoribus paulo ante aduentum Chriſti, vt fuſè & copioſè oſtendit Epiphanius in hæreſi Ptolomæitarum, et Hieronymus varijs in locis, in caput 8. Eſaiæ, in caput tertium Epiſtolæ ad Titum, in Epiſtola ad Algaſiam quæſtione decima: et Irenæus libro 4. capite 25. & 26. *Secundò* emẽdatæ ſunt à Chriſto Phariſaicæ depravationes, & corruptiones legum Moſaicarum, vt apparet Matth. 5. 15. verũtamen legem ipſam Moſaicam à Chriſto, dum humanam carnem circumgeſtabat, non deleri nec antiquari, multis ijſq; firmiſſimis rationibus poteſt evinci.

Primò teſtatur ipſe Chriſtus Matthæi

phæi quinto, *Non veni solvere legem*: hìc autem si interrogat quisquam, quî id fiat, aut qua ratione constet, cum certum & exploratum sit, christum legem sustulisse quoad ceremonialia & iudicialia eius præcepta, vnde & Diuus Paulus affirmat, eum *medium parietem maceriæ soluisse, & legem mandatorum decreti exinaniste*: præsto est quod respondeam, nempe dominum dixisse se non venisse ad solvendam legem, quia non venerat, vt in propria persona eam solueret, & aboleret, cum novimus eam post Christi ascensũ, per Apostolos fuisse abrogatam. Eph

Secundò iubet nos Christus à *Phariſæorum fermento cauere*, Matthæi decimo sexto, id est à propria eorum doctrinâ ab ipsis adinuenta: sed tamen iubet audire scribas & phariſæos super cathedram Mosis sedentes, id est docentes ea quæ per continuas et interruptas Prophetarum et parentum successiones à Mose acceperant. Ma Ma Ma

Ter-

Tertiò dominus nō dicit, Matthęi. 5. *Nisi abundauerit iustitia vestra plusquā iustitia legis & prophetarū*, sed plusquā *iustitia Scribarū & Phariſæorū*; omnia enim ea præcepta quæ dominus in illo capite diſpoſuit, erāt in lege & prophetis comprehenſa, ſed tamen non erant apud Scribas & Phariſæos, qui *ſecūdum legem* ea non intelligebant.

Quarto Chriſtus Evāgelicam legem non ſtabiliuit prius, quā animam expiraverat, & extremū emiſerat ſpiritum, tum enim tandē protulit *conſummatum eſt*: Nam Chriſtus inter homines degēs, ſuam promulgavit & prędicavit legem, quæ tamen tum demū inciperet obligare, cū ipſe vltimam exhalans animam, veterem abrogaret: Tunc enim in ara crucis nouo ſacerdotio vetus antiquavit, & *tranſlato ſacerdotio*, tunc *neceſſe* fuit, vt ait Apoſtolus ad Hebrēos, *vt legis tranſlatio ſimul fieret*, & proinde ſtatuunt Theologi, in ipſo articulo in quo Chriſtus animam expirauit, mortuam fuiſſe legem veterem, quamuis non fuerit

erit statim mortifera.

Quintò non solũ seruator noster cautè & prouide prospexit in omni sermone suo ne interturbaret Judæos, pronũciando legem Mosis vel abrogatam esse, vel fore abrogandã, verũ etiam discipuli eius, eo defuncto, tam erant faciles tã procliues in Judæos, vel credentes, vel credituros, vt abstinerent etiam ab immolatis, & circumcisionẽ nõ tollerent, sed potius Timotheum futurũ Episcopum circumciderẽt, vt pater ad Roma- Rom
nos, 7. vbi enim concludere potuit Apostolus, homines liberos esse à lege, & non illi diutius emãcipatos, quia lex est mortua, sicut dicit vxorem liberari quãdo moritur vir eius, tamen ne Judæis scrupulũ aliquẽ Inijceret, maluit inuertere conclusionem, & dicere nos potius esse mortuos, quam ipsam legem, cum & hoc, & pariter illud rectissimè potuerat affirmari.

Verùm vt concedam seruatorem nostrum suis in sermonibus aliquando Judæis insinuasse, se velle robur & virtutẽ

Mosai-

Mosaicę legis aliquantulum infringere, & infirmare, (cuius sententiæ in gratiam non memini me vnam in scripturis vèl syllabam inveniſſe) vero tamen verius eſt, chriſtum hoc loco id nec conatum eſſe nec molitũ; hic enim quæ fuit Moſis diſpenſatio, & prima Dei inſtitutio, indicat tantum & enarrat.

Kemnitius autem obſervat, legem diuortij corruptam & deprauatam per Scribas et Phariſęos; inquit enim, *Actio divorty apud Iudæos in eam levitatem degeneravit, vt ex quauis [illegible] causa vxores demitterent: Matthæus dicit κατὰ πᾶσαν αἰτίαν, hoc eſt quicquid eſſet, cuius poterant vxores inſimulare, ſtatim poſtulabant & petebant divortium*: videmus ergo Kemnitio iudice, quod non lex Moſis, ſed abuſus potius & corruptio Jndæorum, divortium omni in cauſa comprobauit: Quid autem ſervator Chriſtus? num legem Moſis pro abuſu & corruptelis Judæorum abolevit? aut ſignificavit diſpenſationem illam expiraſſe, & à carcere, quòd ai-

un

nt ad calcem peruenisse? certè quidem seruator noster Scribas & Phariseos vel in eo confutavit satis, cum ostendit, quod illi ipsi legem eam effrenata & impudica licentia violassent, quæ esset solum dispensatio, propter cordis duritiem concessa, & ab institutione matrimonij penitus aliena. Propterea addit Kemnitius, *Christus in matrimonio nihil novi instituit, sed restituit doctrinam ad primævam institutionem*: atq; ita exponit insolubilitatem matrimonij ex primâ institutione, & quibus in causis sit solubile ex lege divortij.

Hactenus sententiam & interpretationem meam rationibus, quasi muris munivi satis, veruntamen ea è Matthei & Marci collatione luculentius adhuc constabit: inde enim intelligere possumus, seruatorem nostrum hac phrasi *ego dico vobis*, legem Mosis noluisse abrogare: Nam Marci, 10. servator quæsivit, *quid Moses præcepisset*: quod fecit non tanquam ignorans, quis enim eum

nisi

nisi qui infantissimus est, ignorantiæ incusabit, in quo plenitudo omnis scientię habitauit, sed vt se legis non contemptorem esse demonstraret, & vt aliam institutionem antiquiorem, primævam scilicet & diuinam induceret.

Deniq; vt huic rei finem tandem aliquando imponam, quæcunq; Christus addidit legi, ea certè perfectiora erant, & magis absoluta, quam ea quæ vel in lege per Mosen mandata fuerant, vel ante Mosen per naturæ leges institura, qualia sunt ea quæ à nonnullis consilia Evãgelica vocantur: sed tamen post dimissam vxorẽ aliã superducere, non sapit aliquam perfectionem, sed libertatẽ potius carnalem, & proinde verisimile est Christum illam supeinductionem non addidisse.

Possum insuper multa probabilia argumenta, his (vti mihi videntur) demõstrationibus, è scripturarũ fontibus petitis, quàm appositè addere.

Primò, dicitur Levitici, 21. *sacerdos*
21. *scortum aut vile prostibulũ non ducet in*
vxorem

uxorem, nec eam quæ repudiata est à marito: videtur connumerare repudiatas inter meretrices, & sic tacite insinuare divortium fuisse tantum propter adulterium: quæ enim ratio assignari vel excogitari potest, cur sacerdos non posset ducere repudiatam, iniusta de causa, & pro voluntate viri tantummodò sepositam & abdicatam? Licuit enim sacerdoti viduam ducere, modo non esset summus sacerdos.

Secundò, 22. Deuteronomij dicitur *Si vir puellam virginem apprehendens dormierit cum ea, & res ad iudicium venerit, dabit vir ille patri puellæ quinquaginta siclos argenti, & habebit eam vxorem, nec poterit eam dimittere cunctis diebus vitæ suæ*: ratio cur eam dimittere non poterat, non erat quod eam jam duxerat in vxorem, tum enim licebat vxores dimittere, vt patet Deuteronomij vicesimo quarto, sed quia eam inhoneste & inordinate vitiaverat, & ipse ei infamiæ labem asperserat, quam ob causam privilegio dispensationis vir ex-

cidebat, cum postea nec infamiæ, nec pessimi nominis maculam vxori inurere potérat, eò quod ipse vi & impetu eã primùm deturparat, et diffamarat, & in eo vim & ratione repudij irritam & inanem fecerat: si enim alias ob causas poterat etiam eam dimittere & eliminare, credibile est hanc solam causam repudij voluisse legem illi prohibuisse, & aliarum causarum copiam fecisse, cum in vnã hanc ipse solum deliquerat.

Tertiò quoad longissimè potest mens mea respicere, & indè vlq; repetere, nõ reperio privilegium huius dispensationis aliquibus intercluſum, nisi tantum illis, qui vel nondum initis nuptijs vxores vitiauerant, aut post matrimonium obsignatum vxoribus turpissimi nominis quasi lepram & corruptelam intulerant, vnde colligitur stuprum & nomen pessimũ fuisse solas causas diuortij, quæ cum vxoribus essent illata per iplorum maritos, in hoc amittebant privilegiũ repudiandi eas. Quod fieri nõ potuit, si alias ob causas dimittere poterant quarum

rum mariti non erunt conscij. *Deut.* 22. 19 & 29.

Quartò, dicitur Deuteronomij 22. *si duxerit vir vxorem, et postea odio habuerit quæsieritq; occasiones quibus dimittat eam, obijciens ei nomen pessimum, vt dicat patri, Non inueni filiam tuam virginem*, &c. *tollet eam pater* &c. vbi primùm obseruemus non id sufficere ad efficiendum diuortium quod vxores odio prosequimur & insectamur, nisi secundò quæramus occasiones, et iustam aliquam excogitemus rationem, deinde tertiò causa vel ratio illa sit nomen pessimum, nempe quod adultera fuerit, quo nihil turpius nihil fædius de fœmina fingi vel excogitari potest.

Quintò asserit Augustinus quòd Iudæi hoc diuortium expetebant ad imitationem gentilium, *exemplo* inquit *gentium ad hoc inuitati sunt Iudæi*, verisimile igitur *videtur*, quod quamuis deus illis aliquid indulgentiùs concederet, non tamē tantū largiretur quantum gentes vēdicabant: quemadmodū ergo

cum ad exemplum gentium sacrificare Molo[illegible] voluerunt, id est Saturno, permisit eis sacrificia Deus, sed non permisit tamen immolare filios, &c. Eâdem prorsus ratione cum diuortium petierunt more gẽtium, credibile est Deum non tantum licentiæ illis concessisse, quantum gentes vsurpabant, sed cum inter eos vulgare & vsitatum esset, *omnibus in causis ad diuortium confugere sine reatu aliquo vltionis humanæ, vnde et illa cui voluerit nubit, et ille quam voluerit ducit*, ut testatur Augustinus, veri-
00. 7. similè est Deum apud populum suum ad solùm adulterium diuortium lege restrinxisse, eò quòd illud malum, cum bono matrimonij quam maximè pugnaret.

Sexto per tolerationem polygamiæ viri quot voluerunt ducebãt, nullas autem dimittebant; nunc autem si & per hanc dispensationem diuortij possent etiam quot voluerint dimittere, ob hoc solum quia eas odio habuerint, aut quia non inuenerint gratiam in oculis earũ,

quan-

quantam vitæ perturbationem & confusionem apud talem populum iudicabimus, tam duro et lapideo corde præditum, tanto zelotypiæ quasi ęstro percitum, & tam ad omnem licentiam & libidinem luxuriātem & lasciuientem? & sane vix mihi persuaderi poterit, quòd homines ut ut optimæ facultatis & conditionis, voluerant vnquam tot vxores & tam numerosas, in ipsorū detrimentū & incommodum aluisse, quādo poterant propter aliquam leuioris notæ offensionem eas dimittere, et perpetuam seriem et quasi ansam commutationis arripere: quapropter vt hæc confusio evitaretur, credibile est Deum adulterio solo divortium concluisse, & eos quasi limites vltra quos egredi non potuerat, repudio designasse.

Reliquum est vt illa argumenta diluam, quæ aduersus hanc opinionem insurgunt, quod quidem onus ex eo magnopere subleuatur, quod robur eorum, & firmitas ijs scripturarum locis nititur precipuè, aut eorum ex consequen-

tijs deducitur, quæ fauent noſtræ opinioni: ſi igitur eo modo quo expoſuimus intelligantur, ex ijs promptas et expeditas reſponſiones nanciſcamur.

Si enim opponant legem, Deuteronomij 24. *Si acceperit vir vxorem, & non inuenerit gratiam in oculis eius ſcribet libellum repudij*, is locus intelligatur ſecundum literam textus in cauſa turpitudinis, vel fœditatis, vel nuditatis; quæ omnia adulterium et immunditiam ſignificant.

Sin autem illud vrgent ſecundo Malachiæ, *cum odio habueris dimitte eam*; illud eſt aut reſponſum Iudaicum, vt arbitratur Hieronimus, quod deus ibidem grauitèr et apertè reprehendit; aut eſt perſuaſio diuina, ne Iudæi vxores perpetuò vexarent et cruciarent, ſed potius ſcriberent libellum repudij, tum autem illud divortium eſt faciendum propter id quod expreſſit Moſes Deuteronomij viceſimo quarto, hoc eſt propter adulterium

solum.

Si vero in apertum afferant illud Matthæi 5. 19. *ego dico vobis quicunq; dimiserit vxorem excepta causa fornicationis facit eã mœchari &c.* in promptu est quod respondeam, nempe seruatorem nostrum ijs in locis non esse legis latorem, aut antiquatorem legis Mosaicæ, sed potius ipsius interpretem aut instauratorem, eo quod hæc ipsissima verba sub forma Mosaicæ legis pronunciat.

Obiectio tamen illa quæ summas vires includit, hæc est, Deus lege decreuit adulterium morte esse puniendum, pœna igitur diuortij non erat propter adulterium, sed alias ob causas, & vt voluerunt Pharisæi, διὰ πᾶσαν αἰτίαν: si enim morte tolleretur adulteri, diuortium cum adulterio nullã habere potuit societatem aut commercium.

Verùm respondeo, has leges posse simul consistere; videmus enim 20. Leuitici, immundiciam quandã nominari, cuius qui erant rei, morte erãt mulctãdi:

terficientur ambo de medio populi sui; de eodem tamen peccato et immunditiâ 15. capite tantum dicitur, *Immundus erit septem diebus.*

Ratiò autem cur illæ leges inter se dissidebant hæc fuit, nimirum quod is qui immunditiem illam contraxerat, aut accusabatur ab alio quod commisisset, aut non accusabatur, si accusaretur debuit occidi tam vir quam fœmina per legem, Leuitici 20. si non accusaretur ab aliquo, non dabatur internecioni, sed per septem dies remansit immundus.

Sed vt pressius agam, quamvis idem peccatum diuersis habitis rationibus diversimodè puniatur, id quod os obstruat illi obiectioni, superiori præsertim adducto exemplo; vobis tamen ante oculos insupèr ponam egregium quoddã et insigne discrimen, inter adulterium quod morte erat mulctandũ, et id qnod diuortio castigandum, sicq; planè et apertè conuincam non potuisse omnem hominem, qui vxorem in adulterio de-

rehenderat, pænam mortis vrgere, ed potuisse tantum libello repudij castigare.

Quod vt melius intelligatur cognoscatis velim tres esse in scripturis diuersas ac inter se repugnantes leges circa adulterium, quia tres casus siue gradus adulterij sæpius occurrunt.

Prima lex est cum peruasit et increuit grauis aliqua & vehemes suspitio, vir tamen nihil firmiter probare potest, sed fertur impetu quodam et æstu zelotypiæ, propter leuitatem quandam et immodestiam vxoris: in hoc casu cõcedebatur ei lex purgationis, de qua Numerorum quinto: nuncupatur autem zelotypiæ lex: *vir cuius vxor erraue-*
rit, &c. *et hoc maritus deprehendere non* Num. 5.
uiuerit, sed latet adulterium, & testi-
bus redargui non potest, quia non est in-
uenta in stupro, si spiritus zelotypiæ con-
citauerit virum contra vxorem suam,
quæ vel polluta est, vel falsa suspi-
tione petita, adducet eam ad sacerdotem:
&c.

A-

Alia vero est lex cum vir deprehenderit vxorem in culpa, et adulterium non latet eum, tamen testibus illud cõfirmare non potest; in hoc casu concedebatur diuortium per libellũ repudij, vt Deuteronomij, 24.

Tertia lex est cum vir deprehenderit vxorem in stupro, & potest id coram manifeste comprobare; in hoc casu concedebatur mors et lapidatio.

Hos autem dissitos & discrepantes adulterij casus Hebræi ponunt; vndè liquidò constat legem illam quæ adulterio mortem decernit, nulla ratione huic nostrę opinioni, quæ divortium adulterio solo statuit, contradicere aut obviare.

Prætereà nõ poterat maritus tutò insimulare vxorẽ adulterij ad mortẽ, quãvis oculatus fuerat testis illius stupri, nisi etiam poterat in lucem et mediũ afferre testes certos & fideles; quippe quò nisi essent probationes multum lucidæ non condemnaretur vxor, & tame

vir deficiens in probatione, criminis & maleficij condemnaretur, quia *in criminalibus qui accusat debet se inscribere*. & non solum secundum leges humanas, sed diuinam etiam, criminaliter accusans, si in probatione deliquerit condemnatur, ut patet Deuteronomij. 22. quare cum viri non poterant satis firmiter & apertè testibus vxoris stuprum affirmare, aliquando impellebant vxores subire aleam & limam purgationis, aliquando autem dimittebant per libellum repudij.

Porrò hoc etiam suas habet vires in iure ciuili, vbi pro arbitrio suo (quantum ego assequor) liceat homini agere aliqua in culpa vel criminaliter vel civiliter et Iure Canon:, *cũ vxor fornicatur, vir potest eã accusare de adulterio non criminaliter ad mortem, sed ciuiliter ad thori & cohabitationis separationem, et lucrabitur dotem*, vt patet extra: de dot: post rest: per totum.

Iãsenius vero in sua harmonia huic opinioni apprimè fauet, quòd scilicet licebat

bat Iudæis propter adulteriũ vxoribus libellũ repudij dare, et non eas legi tradere trucidandas: nam ſuper hæc verba Matthæi, *Ioſeph vir eius cũ eſſet iuſtus, et nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eã*, ſic ait capit. 7. Tanta videtur fuiſſe iuſtitia Ioſeph, id eſt virtus, ut duo vellet, nempe et conſulere ſibi, ne cohabitando cum adulterâ, videretur fauere crimini; et conſulere coniugi ne vituperaret eam, et pænæ legis obnoxiam faceret, atq; ideo mediũ elegit, vt ſcilicet occultè dimitteret, qui modus dimittẽdi occultè fuit per libellum repudij, non per exilium, vt opinatur Toſtatus, neq; enim inquit Hieronimus neceſſe erat ei publicè dare eum, neq; cauſas repudij in eo recitare.

Quibus omnibus præfatis, ſic argumento reſpõdemus, quòd quamvis vxor deprehenſa in adulterio & teſtibus palàm evicta, deberet lege Moſaica trucidari, tamen ſi maritus, qui vel rectè conijcit, vel certò nouit id ſtuprum eſſe perpetratum, contenderet, id teſtibus de-

declarare, & minus valeret, aut valeret plenè, et tamē nollet, sibi quam optimè prospiceret, & consuleret saluti suæ, si daret ei libellum repudij & dimitteret, & sic superinduceret aliã, nullo modo vel inculcando vel premendo illam legem, qua vxor morti adiudicabatur.

Hactenus quanta fieri potuit cum breuitate & perspicuitate confirmaui diuortium Judæis tantum licere, & id extorquente adulterio permissum esse, cum autē in cõfesso sit ad Iudęos propter cordis duritiam spectasse solummodò, et etiam per aduentum Christi funditus extirpatum esse, necesse est vt matrimonium pristinas vires colligat, et ęque solida ac sincera virtute apud nos vigeat, ac apud parentes primos suâ in institutione floruit: sic autem efficitur, vt nõ vinciat tantũ nodo firmo & Gordiano, sed etiam ut individua vitæ societate coniũgat, adeo vt quamvis propter adulterium possimus vxores dimittere, nequaquam tamen valeamus ad secundas nuptias tanquam ad nouas

volup-

voluptates & delicias transire.

Quanta autem incommoda & quas tragædias secundæ nuptiæ in respub: inuehunt et important, quid opus est vt ipse vrgeam, cum eas omninò illicitas esse, argumentis (vti mihi videtur) firmissimis prius demonstraui? veruntamen quanta incommoda secũdas nuptias sequuntur & quasi ancillantur, ex Augustino de adulterinis coniugijs discamus, et etiam ex ipsis eorũ iudicijs, qui eas licere quidem, minimè tamẽ expedire censuerunt: cum tamen si probarem (id quod levi et nullo negotio præstare poteram) eas nunquam expedire Christianæ reipub. & nulli expedire Christiano homini, inde sane efficerem, eas nec licere verbo diuino nec approbari.

Jam verò si hoc parum, quod parùm ornatè et minus forsan explicatè dixero, verum et verbo diuino consonum videbitur, certè quidem, ecclesiam difficillima et subat dua quæstione, rẽpub. autem maximis malis liberabit: sin ve-

ro

rō exile quiddam et ieiunum apud doctos habebitur, nihil tamen vim aut virtutem quæstionis infirmabit, eò quòd vnicum solummodò et fortasse inusitatum argumentum authoritati antiquorū, et ecclesię iudicio addiderim: Quicquid verò vel in hac causa, vel in re alia quacunq; aliquando dixero, si in eo parum soliditatis, aut aliquid offensionis subesse videbitur, humiliter me iudicio huius christianissimæ Anglicanæ ecclesiæ subijcio: et si extiterit aliquis, qui vel priuatim vel publicè detexerit et deterserit errorem meum, cum quasi lumen prætulerit menti meæ, alacritèr quidem et expeditè errori meo valedicam, nec ad eum tanquam ad columnā diutius adhærescam.

FINIS.

QVÆSTIONES (CHRISTO propitio) in Vesperijs discutiendæ. Iul. 10. 1602.

Quæstiones Inceptoris KING.

An
- Hoc est Corpus meum, sit figurata locutio, *Aff.*
- Elementa transubstãtientur in Eucharistia, *Ne.*
- Sit vera participatio Corporis & Sanguinis Christi, *Aff.*

Theses Inceptoris GOODWIN.

- Concupiscentia in renatis, peccatum est.
- Nemo potest in hac mortali vita perfectè legem Dei implere.
- Justitia nostra, quâ coram Deo justificamur, imputativa est.

Theſes Inceptoris BRODSHAW.

Nemo iuſtificatur iuſtitia inhęrenti.
Chriſtus ſolus implevit legem.

Leges humanæ obligant conſcientiam.

Quæſtiones Inceptoris. SWADDON.

An?
Sacræ Scripturæ authoritas pẽdeat ab Eccleſia. *Neg.*
Eccleſia poſſit errare. *Aff.*
Epiſcopatus in Eccleſia ſit ab inſtitutione diuina. *Aff.*

Quæſtiones Inceptoris.
LANGFORDE.

An?
Liceat facere Jmaginem Dei? *Neg.*
Jmagines ſint adorandæ? *Neg.*
Sancti defuncti ſint invocandi? *Neg.*

Que

Quæstiones Inceptorii.
TOMSON.

An { Quisquam esse possit simpliciter Atheos. *Neg.*
Fides sit necessaria ad finem suum assequendum. *Aff.*
Homo se possit ad fidem præparare sine gratia. *Ne.*

Quæstiones Inceptorii. THORNE.

An { Testamenti veteris libri Hebraicè conscripti soli sint Authentici. *Aff.*
Novi Græciq; Testamenti libri aliqui sint Apocryphi. *Neg.*
Scriptura veteris noviq; Testamenti Canonica omnia contineat ad salutem necessaria. *Aff.*

Quæstiones Incæptoris
HOVSON.

An { Matrimonium sit Sacramentum? *Ne.*
Liceat causâ adulterij vxorem dimittere? *Aff.*
Vxore adulterâ dimissa liceat aliam superinducere? *Ne.*

Quæstiones Incæptoris.
RIVES:

An { Omnia peccata sint mortalia, nec tamen paria? *Aff.*
Liceat fugere in persequutione? *Aff.*
Omnia opera infidelium sint peccata? *Aff.*

Quæstio

SPENSER.

Voluntas hominis ex sua vi naturali liberè velle potest quodcunque ipsi apparet bonum?

Voluntas hominis animalis ex suâ vi propriâ moveri non potest ad verum bonum,

Quòd voluntas verum bonum velit, totũ est à Regenerante Gratia,

Quæstiones Inceptoriæ.

NEWMAN.

Sacra Scriptura in linguas vernaculas licitè transferatur. *Aff.*

In linguis vernaculis sacra publica sint peragenda. *Aff.*

Omnibus sine discrimine permittenda sit scripturarum lectio, *Aff.*

An { Sancti sint adorandi et inuocandi. *Neg.*
Sanctorum reliquiæ & Imagines sint colendæ. *Neg.*
Templa, festa, et peregrinationes in honorem Sanctorum fieri debeant. *Neg.*

Theses Theologicæ disputiendæ in Comitijs (Deopropitio) Julij 12. 1602. *Resp Mro.* HOCKENS.

Oppo. { D. King.
D. Goodwin.
D. Brodshawe.
D. Swaddon.
D. Langeford.
D. Tomson.
D. Thorne.
D. Howson.
D. Riues.
D. Spenser.
D. Newman.
D. Williams.

Panis & Vinū in Cœnæ Domini non transubstantiantur in Corpus & Sanguinem Christi.

Missa papistica nullam habet authoritatem ex Sacra Scriptura.

Communio est administranda sub vtraq; specie omnibus fidelibus.

Quæst. in Iure Ciuili in Vesperijs discutiendæ respondente D. Hussey.

AN princeps priuilegium à predecessoribus suis concessum iure possit ex causa dissoluere? *Aff.*

Si pecunia vsui, in quē legata est, non sufficiat, an in alium possit cōuerti? *Aff.*

An aliquis possit sibi ius dicere? *Aff.*

PRincipi non subditus, læsæ maiestatis Crimen in eum non admittit.

Delicta extra territorium Commissa sunt punienda.

Priuilegia paucis cõcessa, qui posteà in magnam excrescunt multitudinem, non sunt reuocanda.

Quæst. Oleueri Loyd respo. in Vesperijs.

Vtrum

Liceat raptorem ob tutelam rerum occidere? *Aff.*

Res ab hostibus recuperatę prioribus dominis sint restituendæ. *Aff.*

Cõductor re cõducta impeditus vti pẽsione liberetur? *Aff.*

Quæst. in Iure Ciuili discutiendæ in comitijs (Deo propitio) Resp. Th. Riues.

Vtrum ante septimum vel post decimum mensem natus sit legitimus? *Neg.*

Vtrum ad sponsalia implenda cogi quis possit? *Neg.*

Vtrum liceat seipsũ interficere? *Neg.*

QVÆSTIONES DOctoris King.

Hoc est Corpus meum, est propositio figurata.

AVt tropus, aut seelus est; occidit Litera Christū,
Nec caro nos Christi carnea prorsus alit.
Aut tropus, aut epulæ Lapitharum, et cœna Thyestis;
Inq; hominum sese viscera condit homo.
Aut tropus, aut artus fidei perière, nec illum
Quem capiet Cælum, si venit inde, capit.
Aut tropus, aut corpus nullum; cessare, moueri,
Stare, errare simul corporis esse putem?
Vnum erit et varium? finitum & fine carebit?
Vna superficies an loca mille tenet?
Aut tropus, aut totidem, quot obibit sacra sacerdos,
Missa parit Christos et noua mater erit.
Aut tropus, aut Iudas comedit quod Petrus, et esca
Non animæ et mentis sed mihi ventris erit.
Nec refert referamne aquilas an gracculus adsim,
Exacuam dentes instituamuè fidem.
Aut tropus, aut ratio, sensus, scriptura, vetustas,
Cuncta fefellerunt, Tu quoq, Christe Deus.

NON

Non est Transubstantiatio elementorum in Eucharistia.

QVi μεταμορφώσεις scripsisti Naso stupendas,
Lusisti ingenio Naso poeta tuo.
Seria res agitur: Christi monumenta novantur,
Inq; locum veri ficta Chimæra subit.
Nota elementa capit Christus, notisq; profatur
Vocibus, hoc Corpus, Sanguis & iste meus.
Ecce novatores Corpusq; ipsumq; cruorem
Panis, & in vini substituere locum.
Dixit, & est factum: potuit, voluisse fatendum est:
Quanquam multa minùs posse potentèr habet.
Panem dicit odor gustusq; & lumina dicunt;
Non si gustus, odor lumina, panis erit.
Panem Christus ait, frangit, dat, monstrat, & inquit,
Hoc: non si iurent omnia, panis erit.
Quid tum panis erit? manes, res transit in vmbras,
Subiectum in formas, entis nihil entis habet.
Hoc, nempè hæ species, incertum, quodq; vagatur;
Quicquid id est aliquid, quicquid & est nihil est.
Monstra hominũ, qui non miracula, monstra creastis
Naturæ & fidei prodigiosa nimis.
Quiq; creaturas vos perdere posse putastis
Quiq; Creatorem condere posse sonis.
Panicus hic stupor est panem incarnare loquendo,
Impanare hominem, voce creare Deum.

Vera

Vera & realis est participatio Corporis et Sanguinis Christi in Eucharistia.

PAlmitibus sine vite suâ quæ vita? vel orba
Orbe sui capitis quid tua membra valent?
Christi ego sum capitis membrum vitisq; propago,
Aut mihi Christus adest, aut mihi vita deest.
Non editur, bibitur Christus? nec viuitur: illo
Fæx mea terrenæ carnis alenda modo.
Nón editur bibiturq; fide? nec viuitur: illo
Ore opus et stomacho; qui modò credit, edit.
Nec caro nec carni prodest, et spiritus ejus
Dat vitam, & noster spiritus indè trahit.
Quin mihi jungatur Christus, lis nulla mouetur,
Ast proprium signis corpus inesse nego.
Signa docent oculos, oculi cor, corde tenetur:
Visa fidem faciunt, & mihi vita fides.